

Ahu TUNÇEL*

Translation/Çeviri

Cumhuriyetçi Siyasal Kuram**

Cumhuriyetçi siyasal kuram, başlangıç noktasını, uzun bir zaman önce oluşturulmuş olan siyaset hakkında düşünme geleneğinden alır (Pocock 1975). Cumhuriyetçi gelenek Roma cumhuriyeti döneminde Cicero ile; Rönesans İtalyan cumhuriyetlerinde, en ünlüsü Machiavelli olan *-Discourses*'in¹ ilahi Machiavel'i-yazarların birçoğuyla; İngiliz İç Savaşı ve commonwealth dönemindeki ve sonrasındaki James Harrington, Algernon Sydney ve daha az etkili yazarların sunuşlarıyla ve onsekizinci yüzyıl İngiltere, Birleşik Devletler ve Fransa'sındaki cumhuriyet ya da commonwealth'in pek çok kuramcısıyla ilişkilendirilir. Bu kuramcılar – commonwealthmen (Robbins 1959) – büyük ölçüde John Locke'tan ve sonrasında Baron de Montesquieu'dan etkilenmişlerdir; dahası iyi bir gerekçeyle, Locke ve Montesquieu'nun kendileri gibi olduklarını iddia etmişlerdir. Bu yazarlar, *Cato's Letters*² (Trenchard ve Gordon 1971) ve Atlantiğin Amerika yakasında, *Federalist Papers*³ (Madison vd. 1987) gibi belgelerde iyi bir şekilde temsil edilirler.

Commonwealthmen, bugün hala varlığını sürdüren siyasal tepki ve düşünme alışkanlıklarının biçimlenmesine yardım etmişlerdir. Onları farklı kılan söylemleri iki bölümden oluşmuştur: özgürlüğün nedeni hem hukuka hem de devlete eşit biçimde dayanır –insanlar ancak altında yaşadıkları anayasa sayesinde özgür olabilirler; ancak otoriteler doğal bir tehdittir de ve halk otoriteyi sınırlandırmak için uğraşır.⁴ Öyleyse özgürlüğün bedeli, hem yönetime katılımında bir istekliliği hem de yöneticiler konusunda sürekli bir tetikte davranma kararlılığını içeren yurttaş erdemidir. Commonwealthmen Amerika'da monarşinin kaldırılmasını savunma eğilimi gösterirler; ancak İngiltere'deki commonwealthmen'in çoğunu, kralın elini ayağını bağlı görmek hoşnut etmiştir.

---

* Yrd. Doç. Dr. Ahu TUNÇEL, T.C. Maltepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.

** P. Pettit, "Republican Political Theory", *Political Theory: Tradition, Diversity and Ideology* içinde, der. A. Vincent, Cambridge University Press.

¹ *Söylevler* Cambridge 1997, ss. 112-131.

² *Cato'nun Mektupları*

³ *Federalist Yazılar*

⁴ Yazar burada "keep the bastards honest" deyimini kullanmaktadır. Ancak deyim Türkçe'ye tam çevirisi olanaklı olmadığından, çeviren tarafından "halkın otoriteyi sınırlandırması" ile karşılanmıştır (ç.n.).

Montesquieu'nun (1989: 70) kusursuz ifadesiyle, İngiltere “cumhuriyetin monarşi biçimi altına gizlendiği bir ulus”tur (Rahe 1992: 524).

Cumhuriyetçi düşünce geleneğini fikirlerin ve ideallerin harika bir kaynağı olarak görüyorum ve bu bölümde neden böyle olduğunu tartışmayı umut ediyorum (bkz. Pettit 1997). Bununla birlikte bu geleneği ilham verici bulan tek kişinin ben olmadığını da söylemeliyim. John Pocock (1975) ve Quentin Skinner (1978, 1983, 1984) gibi tarihçiler sadece geçen birkaç on yıl içerisinde cumhuriyetçi düşünce biçimini görülebilir kılmakla kalmadılar, aynı zamanda çağdaş siyaset üzerine bizlere nasıl yeni bir perspektif verebileceğini de gösterdiler. Özellikle Skinner cumhuriyetçi düşünce biçiminin bize nasıl yeni bir özgürlük anlayışı verebileceğini ortaya koymuştur ve benim kendi argümanım da bunun üzerine kuruludur. Diğer taraftan Cass Sunstein (1990, 1993a, 1993b) gibi hukuk düşünürleri, 1800'lerin sonlarındaki özgün Amerika örneğindeki cumhuriyetçi geleneğe dönüş yaptılar ve geleneğin Birleşik Devletler Anayasasının ayırt edici bir yorum biçimini önerdiği ve daha genel olarak bizlere hükümetin rolünün içgörülü bir açıklamasını verdiği iddiası için güçlü bir durum yarattılar. Bir süredir etkin olarak işbirliği içinde olduğum Braithwaite gibi suç kuramcıları ve mevzuat kuramcıları (Braithwaite ve Pettit 1990), cumhuriyetçi gelenekte bir takım zorlayıcı fikirler buldular; bu bize hem bir mevzuat sisteminde –örneğin kriminal adalet sistemi– yer vermemiz gereken talepleri hem de bu taleplerin en iyi nasıl karşılanabileceği konusundaki beklentilerin dile getirilebilmesi olanağını verir (Ayes ve Braithwaite 1992). Bunlar son yıllarda cumhuriyetçi bağların haritasını çıkaran ve bazen de etkin olarak cumhuriyetçi fikirleri çizmeye başlayan birçok yorumcu arasındaki bir avuç düşünürdür (1).

Cumhuriyetçi siyasal kurama benim kendi yaklaşımım, genellikle cumhuriyetçi düşünürler arasında paylaşılan özgürlük kavramına ve bu ideale bağlılıktan türeyen diğer cumhuriyetçi iddialara merkezi bir yer vermektedir. Bu bölümün ilk kısmında cumhuriyetçi özgürlük idealini serimleyeceğim ve ardından ikinci kısımda bu idealin çağdaş siyasal düşünce için nasıl önemli olduğunu resmetmeye çalışacağım.

Özgürlüğün Cumhuriyetçi İdeali

Constant Bağlantısı

Ondokuzuncu yüzyılın başlarında Benjamin Constant (1988) “The Liberty of Ancients and the Liberty of the Moderns”⁵ başlıklı ünlü bir konferans verdi. Modernlerin özgürlüğünü, yaygın olarak kullanılan negatif ya da liberal tarzda, müdahalenin yokluğu olarak tanımladı. Bu anlamda “edimlerime hiçbir insan müdahalesi varolmadığı ölçüde” özgürüm (Berlin 1958: 7). Diğer taraftan Constant antiklerin özgürlüğünü, ideal olarak, öz-yönetimli demokraside doğrudan katılımcı olmakla ilişkili bir özgürlük olarak tanımladı. Bu anlamda diğerleri tarafından kontrol edilmeme yoluyla değil, ancak herkesi kontrol eden gücü diğerleriyle paylaşma yoluyla özgürüm. Antiklerin özgürlüğü, sonradan Isaiah Berlin'in (1958) pozitif özgürlük olarak adlandırdığı şeyin en belirgin biçimidir.

⁵ “Antiklerin Özgürlüğü ve Modernlerin Özgürlüğü”

Özgürlüğün cumhuriyetçi kavrayışının ortaya konuluşundaki en önemli gözlem, ancak yakın zamanlarda belirginleşen, Constant'ın çağdaşlarının gözlerinden gerçek cumhuriyetçi düşünme biçimini gizlemeye hizmet eden bir karikatür olarak antiklerin özgürlüğü izleniminin farkına varmaktır. Constant bilinçli olarak propaganda yapmamış olabilir, ancak tek uygun ve belki de tek mantıklı özgürlük kavramının müdahalesizlik olarak özgürlüğün liberal düşüncesi olduğu fikriyle sonraki kuşakları büyülemeyi başarmıştır. Antiklerin özgürlüğü müdahalesizlik olarak özgürlükle uyumsuz –bunun arzulanabilir olduğu düşünülse bile, ulaşılamaz olarak değerlendirilmek zorundadır. Sadece bu iki düşünceyi konuyla ilgili alternatifler olarak belirlemenin etkisi, kaçınılmaz olarak liberal düşünceye zafer kazandırmak olmuştur.

Constant tarafından etkili biçimde bastırılan, özgürlük hakkındaki cumhuriyetçi düşünce biçimi, onu tahakkümsüzlük olarak sunar, doğrudan demokratik anlayış olarak değil. Ve müdahalesizlik olarak özgürlükle tahakkümsüzlük olarak özgürlük arasındaki fark kolayca açıklanır. Diğerinin bazı ya da tüm seçimlerine keyfi olarak –keyfi bir temelde– müdahale etme kapasitesine sahip olduğu ölçüde tahakküm eden bir kişi varsayalım (Pettit 1996; 1997). Müdahalesizlik olarak özgürlük, özgürlük için müdahale yokluğunu yeterli sayar; karşıt olarak, tahakkümsüzlük olarak özgürlük, başkalarının –herhangi bir birey ya da tüzel fail– yaşam ya da işlerine keyfi müdahale kapasitesinin yokluğunu gerektirir. Özgürlüğün iki kavranış biçimi arasındaki fark önemsiz görülebilir, ancak biraz dikkatli bir düşünme, bu karşıtlığın gizli kalmış boyutlarını açığa çıkartacaktır.

Müdahale ve Keyfi Müdahale

Her iki özgürlük anlayışı da müdahale kavramına başvurur ve biz müdahale üzerine bir yorum ile özgürlüğün iki kavrayış biçimi arasındaki karşıtlığı araştırmaya başlayabiliriz. Hemen hemen tüm açıklamalarda dikkat edilecek ilk şey, müdahale olarak görülen zorlamaların, bilinçli olan edimler ya da en azından failin sorumlu tutulabileceği edimler olduğudur (Miller, 1990: 35): onların bilinçli ya da sözde-bilinçli olmaları gerekir. Bu koşulun nedeni, açıklamaların çoğunda özgürlüğün, doğanın bahsettiği lütuflarla ilgisinde tanımlanan bir durum değil, diğer bilinçli faillerle ilişkide tanımlanan bir durum olmasıdır: bir insanın türlü düşüncesizliklerden, bilinçsizce dayatılan sınırlardan nasıl kaçacağı yoluyla tanımlanan bir durum değildir (bkz. Spitz 1995: 382–3).

Müdahaleyi oluşturan zorlamalar fail için belirli seçenekleri olanaksız kılan eylemlerle sınırlandırılmış olabilirler ya da seçenekler arasındaki seçimde faili baskılayan ya da manipüle eden eylemleri içermeye doğru genişletilmiş olabilirler. Her iki özgürlük kavrayışı için de müdahalenin daha geniş biçimiyle anlaşılması gerektiğini varsayacağım. Onları bu şekilde ele aldığımızda, müdahale edimleri failin durumunu ya seçimde varolan alternatifleri azaltarak ya da alternatiflerin bazılarıyla ilintili gerçek ya da olması beklenen bedelleri yükselterek kötüleştirilen –ya da en azından durumu önemli bir şekilde kötüleştirilen– her türlü edimi kapsar. Böylece fail bir şeyi yapmaktan alıkonulabilir; o, yaptığı durumda fazladan bedel ödemeye, örneğin bazı cezalarla tehdit edilebilir ya da fail söz konusu edimde bulunmuş olduğu için basitçe cezalandırılabilir.

Müdahalesizlik olarak özgürlük, müdahale kavramına başvurur; tahakkümsüzlük olarak özgürlük daha ileri gider ve keyfi müdahaleye başvurur: keyfi temele dayalı müdahaleye. Öyleyse keyfi bir temelde yapılmış olması anlamında, bir müdahale eylemini keyfi yapan nedir? Diyebiliriz ki, bir eylem eğer sadece failin keyfi karar verme yetkisinin (*arbitrium*), karar ya da değerlendirmesinin konusuysa keyfi temelde yapılmıştır; fail onların lütfuyla eylemi seçme ya da seçmeme durumundadır. Bir müdahale ediminin keyfi bir temelde yapılmış olduğunu söylediğimizde, her keyfi eylem gibi, onun da failin lütfuyla seçildiğini ya da seçilmediğini kastederiz. Ve özelde, diğerlerine müdahale söz konusu olduğundan, bu müdahale ediminin, bundan etkilenenlerin çıkarlarından ya da görüşlerinden bağımsız olarak seçildiğini ya da reddedildiğini kastederiz. Seçim, diğerlerinin kendi yargılarına göre talep ettikleri çıkarların izini sürmeye yönlendirilemez (2).

Bu keyfilik kavrayışı çerçevesinde, bir müdahale eylemi müdahaleye maruz kalan kişinin çıkarlarını ya da fikirlerini izlemeye yönlendirildiği ölçüde keyfi değildir. Söz konusu olan kişinin çıkar ya da fikirleri tutarsız taleplerde bulunabileceğinden, keyfi olmama (*non-arbitrariness*), ilgili çıkar ve fikirlerin tanınmasına bağlıdır. Örneğin devletin belirli vergileri dayatmasından ya da belirli suçluları cezalandırılmasından bir çıkarım olabilir ve devlet uygun araçlarla ilgili olarak benim fikirlerimle uyumlu prosedürleri izleyerek bu amaçlara ulaşmaya çalışabilir. Buna rağmen yine de devletin bana vergi dayatmasını istemeyebilirim –bir istisna olmayı isteyebilirim– ya da bir suçtan mahkûm olsam bile, uygun tarzda cezalandırılmamam gerektiğini düşünebilirim. Böyle bir durumda, konuyla ilgili çıkarlarım ve fikirlerim kişisel olmaktan çok, diğerleriyle ortak paylaştıklarımıdır, çünkü devlet benim kadar diğerlerine de hizmet etmelidir. Ve böylece, bu durumlarda, devletin bana vergi koyma ya da cezalandırmadaki müdahalesi keyfi bir temelde yapılmamıştır ve tahakkümü göstermez.

Cumhuriyetçi düşünce geleneği, bir müdahale ediminin keyfi olmaması için gerekli olan şeyin –özellikle de yasal bir eylem ya da devlet müdahalesi– kendine özgü bir bakış açısını sunar ve ben bu açıklamayı yaparken bu geleneği takip ediyorum. Tom Paine'in (1989: 168) monarşiye karşı şikâyetini düşünün: “Monarşi bir bireysel kişideki keyfi güç demektir; bunun uygulamasında *res-publica* değil, monarkın *kendisi* amaçtır” (krş. Sydney 1996: 199–200). Bu ifadenin açık hale getirdiği gibi, keyfi olmayan devlet gücü için gerekli olan şey, gücün, güç sahibinin kişisel refahını ya da dünya görüşünü değil, ancak kamu refahı ve dünya görüşünü izleyen bir biçimde kullanılmalıdır. Devlet tarafından yapılan müdahale edimleri, bunlardan etkilenenlerin paylaşılan çıkarları yoluyla başlatılmış olmalı ve bu çıkarların gerektirdiği şeyin yorumu, en azından prosedürel seviyede, bunlardan etkilenenler tarafından paylaşılmış olmalıdır.

Böylece özgürlük için iki antinomi vardır: ilki özgürlüğü doğrudan doğruya müdahaleye karşı konumlandırır, ancak ikincisi iki biçimde bu karşıtlığı değiştirir. Özgürlüğün ikinci antinomisi böyle bir müdahaleyi değil, sadece keyfi temeldeki müdahaleyi içerir. Dahası özgürlüğün bu ikinci antinomisi fiili keyfi müdahaleyi değil, sadece böyle bir müdahale için kapasitesi olan herhangi birine hassasiyet gerektirir.

İkinci antinomi, kişilerin, özgürlüklerinin elinden almasını ya da azaltmasını zorlaştırma etkisine sahiptir. Eğer bir fail, onların seçimlerine keyfi olmayan müdahalede bulunuyorsa, bu diğerlerinin özgürlüklerine karşı bir suç değildir; müdahale yoluyla verilen zarar her ne olursa olsun, bunun keyfi olmaması (*non-arbitrariness*)

özgürlüklerinin tehlikeye girmemesinin garantisi için yeterlidir. Ancak ikinci antinomi aynı zamanda herhangi bir kişinin özgürlüğünü kaybetmesini zorlaştırmayıp, kolaylaştıran karşıt bir etkiye de sahiptir. Çünkü eğer bir fail bu kişinin seçimlerinin herhangi birine keyfi müdahale etme kapasitesine sahipse, bu durumda kendi içinde onun özgürlüklerini tehdit eder; diğer kişi müdahale için kapasitesini edimsel olarak uygulamaya bile, o özgürlüklerini yitirir.

Kaybedilmesi Daha Zor Olan Özgürlük Etkisi (The Harder-to-lose-freedom Effect)

Bu iki görüşte, “kaybedilmesi daha zor olan özgürlük etkisi”, hukukun özgürlük üzerindeki etkisinde bir fark oluşturur. Müdahalesizlik olarak özgürlükte, zorunlu olarak zorlayıcı olan bir hukuk rejimi, bu rejimi işler duruma getirmenin neticesinde genelde daha az müdahalenin olması anlamına gelse bile, sistematik olarak halkın özgürlüğünü tehdit eder. Hukuka boyun eğme, özünde bir özgürlük kaybını gösterir. Yine de özgürlüğün ikinci kavrayışında, hukukun yapılması, yorumlanması ve uygulanması keyfi olmadıkça –ve elbette ki bu önemli bir koşuldur–, hukuka boyun eğmenin bu hukuk altında yaşayan herhangi biri için bir özgürlük kaybını göstermesine gerek yoktur: varolan yasal baskının, ondan etkilenenlerin çıkarlarını ve fikirlerini takip etmeleri amacıyla sınırlandırılmış olması koşuluyla. Sezgisel olarak ifade edilen bu şart, yasal rejimin, hukukun üstünlüğünü temsil ettiğiğidir.

Bir yasal zorlama ve sınırlama rejimi, kendi içinde özgürlüğü tehlikeye atan bir oluşum değilken, bu rejim insanların mevcut seçimlerinin sınırlanmasındaki ya da bedelinin arttırılmasındaki doğal bir engelle aynı etkiye sahip olabilir: insanların tahakküm altında olmayan seçimlerden faydalandıkları aralığı tanımlarken. Müdahalesizlik olarak özgürlük savunucuları, doğal engelleri özgürlüğü tehlikeye atan faktörler olarak saymazlar –çünkü doğal engeller hiçbir biçimde bilinçli engellemeye değildir–, ancak böyle engellerin müdahalesizlik olarak özgürlüğün uygulanabileceği seçim aralığını etkilediğini kabul ederler; engellerin özgürlüğü koşullandırdığı, ancak özgürlüğü tehlikeye atmadığı şeklinde bir ayırım yapabiliriz (3). Tahakkümsüzlük olarak özgürlük savunucuları uzlaşmış ve koşullanmış etkenler arasındaki bu sınırın merkezini değiştirirler. Onlara göre, doğal engeller gibi, hukukun üstünlüğüne bağlı olan müdahale, insanların özgürlüğünü koşullar ancak kendi içinde özgürlüğü tehlikeye atmaz: hukuk kendi içinde insanların özgürlüğünü ihlal edici, bozguna uğraticı, azaltıcı ya da kırıcı sayılmaz (4).

Hobbes ve Bentham hukukun kendisinin özgürlüğün tehdidini oluşturduğu düşüncesinin en büyük savunucularıdır. “Bireye birey tarafından uygulanabilen baskının karşıtı olarak, hiçbir özgürlük bir kişiye verilemez ancak diğerinden alındığı oranda özgürlük verilebilir. Tüm baskıcı yasalar bu yüzden de özelde özgürlüğün yaratıcısı tüm yasalar, bir dereceye kadar özgürlüğü ortadan kaldırırlar” (Bentham 1843). Ya da Hobbes’un deyişiyle: “Bir Öznenin Özgürlüğü, sadece onların eylemlerinin düzenlendiği, Egemenin vazgeçmiş olduğu şeylerde yatar” (Hobbes 1968: 264).

Ancak Hobbes ve Bentham uzun bir düşünce geleneğinden –cumhuriyetçi gelenek ya da commonwealth geleneği–, bilinçli olarak, bu yolu seçerek ayrıldılar (Skinner 1983). Bu gelenek ilk kez Hobbes’un hukuktan özgürlük ile özgürlüğün tamlığını –hukuk yoluyla özgürlük– karıştırdığını ileri süren James Harrington (1992:

20) tarafından savunuldu. John Locke, “Mutlak, Keyfi Güçten özgürlük”ü asli bir şey olarak kucaklayarak ve hukuku temelde özgürlük yanlısı olarak sunarak, Harrington’un yanında yer aldı: “bu hastalık bizi sadece Bataklık ve Kayalıklardan korumaya hizmet ettiğinden Koruyucu Adını almaya layıktır... Hukukun amacı Özgürlüğü yok etmek ya da sınırlamak değil, korumak ve genişletmektir” (1965: 325, 348). William Blackstone (1978: 126) aynı çizgiyi takip ederken, 18. yüzyıl ortodoksluğunu temsil eder: “sağduyulu çerçevelendiğinde, yasalar, hiçbir anlamda yıkıcı olmayıp, daha çok özgürlüğün başlangıcıdır; çünkü (Locke’un çok yerinde gözlemlemiş olduğu gibi) hukukun olmadığı yerde özgürlük de yoktur”.

Hukuka ilişkin duruşlarında iki özgürlük kavrayışı arasındaki fark, Hobbes ve Bentham’ın bakış açılarından hayli önem taşıdı. Tüm hukukun insanların özgürlüğünü tehlikeye attığı görüşü, Hobbes’un cumhuriyetçilerden beklediği, Leviathan’ın tamamıyla özgürlüğe düşman, hukukun üstünlüğünden farklı olarak keyfi bir yönetim oluşturduğu eleştirilerine direnmesini olanaklı kıldı: cumhuriyetçiliğin “kişilerin değil, yasaların imparatorluğu” görüşünden farklı olarak keyfi bir yönetim (Harrington 1992: 8). Ve aynı bakış açısı Bentham ve 1770’lerde Amerikan davasına karşı olan yandaşlarının, kolonistlerin asıl şikâyetine karşı tartışmalarını olanaklı kıldı. Bunun nedeni, İngiliz Parlamentosu, Amerikan kolonilerinin yönetimi için geçirilmiş olan yasalarda sınırlandırılmadığından –çünkü İngiltere’nin kendi içerisinde sınırlandırıldığı gibi sınırlandırılmadı–, bu yasalar Amerikalılara yapılan keyfi bir müdahaleyi temsil etti ve onların özgürlüklerini tehlikeye attı (Lind, 1776). Hobbes, tüm hukuk özgürlüğü tehlikeye attığından, Leviathan’ın, ona tabi olanların özgürlüğü açısından commonwealth’lerden daha kötü olmadığını ileri sürebilmişti. Bentham ve arkadaşları, aynı zeminde, özgürlükle ilgili olarak, Amerikalıların İngiliz Parlamentosu tarafından dayatılan yasalar altında, İngiltere’dekilerden daha kötü durumda olmadıklarını tartışabildiler.

Böylece “kaybedilmesi daha zor olan özgürlük etkisi” müdahalesizliğe değil, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğe karşıt özgürlük etkisidir. Ancak antinomiye değiştirmenin “kaybedilmesi daha kolay olan özgürlük etkisi” (the easier-to-lose-freedom effect) nedir?

Kaybedilmesi Daha Kolay Olan Özgürlük Etkisi

(The Easier-to-lose-freedom Effect)

Bu etki, kişinin sadece seçimlerine diğer kişinin keyfi bir temeldeki müdahalesiyle değil, aynı zamanda diğer failin bunu yapma kapasitesine sahip olmasıyla kaybettiği özgürlük olgusunda ortaya çıkar. Tahakkümsüzlük olarak özgürlük ile bir kişi diğerinin denetimi altında kaldığı ölçüde, bu denetim asla ona karşı kullanılmamış olsa bile özgürlüğünü kaybeder. Varolan yasalar ve töreler altında bir kadının, en azından belirli alanlarda ve belirli bir ölçüde, kocası tarafından keyfi bir temelde suiistimale uğramış olabileceğini varsayalım. Kocasını sevgi dolu ve ilgili biri olsa bile, böyle bir kadın tahakkümsüzlük olarak özgürlük anlamında tam olarak özgür sayılamaz. Ne işverenin denetimi altındaki işçi, ne çoğunluğun koalisyonunun denetimi altındaki azınlık üyeleri, ne alacaklının denetimi altındaki borçlu, ne de herhangi bir

boyun eğme durumundaki kişi tahakkümsüzlük olarak özgürlük anlamında tam özgür sayılamaz.

Antinominin değişmesinin ilk etkisi özellikle hukuk ve özgürlüğün değerlendirilmesinde kendisini gösterirken, ikincisi hukuk ve kölelik arasındaki bağlantıyla ilişkilidir. Hukukun, iyi sonuçlar için olsa bile, özgürlüğün bir tehdidini gösterdiği, Bentham sonrasında, ortak varsayım meselesi haline gelirken, özgür olmamanın, bir ölçüde, daima köle olma olduğu iddiası olanaksız hale geldi (Patterson, 1991); hiç kimse hukukun, altında yaşayan kişileri köle yaptığını söylemeye hazır değildi. Ancak Bentham öncesinde, özgürlük ilk ve öncelikle tahakküm karşıtıyken, özgür olmama (unfreedom) ve kölelik arasındaki bağ tamdı. Özgür olmama diğerlerinin inayetiyle yaşamaktı ve bu da onlara kölelik etme koşulunda yaşamak anlamına gelmekteydi.

Böylece Algernon Sydney (1990: 17) 1680’lerde şöyle yazabilmiştir: “Özgürlük sadece başkasının iradesinden bağımsızlığa bağlıdır ve köleden ise ne kişiliğine, ne de mallarına sahip çıkamayan, bunları ancak efendisinin iradesiyle kullanan bir kişiyi anlarız”. Ve onu izleyen yüzyılda, *Cato’nun Mektupları*’nın yazarları bu temaya karakteristik olarak etkili bir ifade verebildiler. “Kişinin kendi Koşullarıyla yaşaması Özgürlüktür; kişinin başkalarının inayetiyle yaşaması Köleliktir; ona katlananlar için sürekli Belirsizlik ve Perişanlık, sık sık Şiddet görme ve Vahşi Ölüm korkusu hissetmek Kölece Yaşamdır” (Trechard and Gordon 1971, 2. kitap: 249–50).

Tahakküme karşı özgürlüğün “kaybedilmesi daha kolay olan özgürlük etkisi” (the easier-to-lose-freedom effect) kölelik temasıyla bağlantılıdır, çünkü bir köle hakkındaki en çarpıcı şeylerden biri, efendisi bütünüyle iyi niyetli ve ona asla müdahale etmeyen biri olsa da köle olarak kalmasıdır. Algernon Sydney’in (1990: 441) ortaya koyduğu biçimiyle, “en kötü insana hizmet eden gibi, dünyadaki en nazik ve en iyi insana da hizmet eden bir köledir”. Ya da 18. yüzyılda Richard Price (1991: 77–8) tarafından ifade edildiği gibi: “Efendinin gücü altında kontrol edilirken, kendilerine ne kadar dürüst ve nazikçe davranılmış olursa olsun, özel yaşamlarında onlara özgür sıfatı yakıştırılmaz. Bu kesinlikle bireyler için doğru olduğu kadar toplumlar için de doğrudur”. Hiçbir müdahale varolmasa bile bu tahakkümdür ve bu durumda özgürlük yoktur.

Tahakküme karşı özgürlüğün ilk etkisinin Amerikan davasının savunucuları için bir argüman sağladığından söz etmiştim: İngiltere’dekilerin özgürlüğü hukuk yoluyla engellenmemiş, orada hukuk keyfice dayatılmamışken, Amerika’dakiler hukuk altındaki benzer bir statüden faydalanmadılar. İkinci etkinin onları bu argümanı kendi vatanlarına taşımalarını olanaklı kılmış olduğunu da eklemeliyim. İngiliz Parlamentosu Amerika’nın işlerine pek müdahale etmese bile –sadece küçük bir vergi toplasa bile–, istedikleri vergiyi kendi iradesi üzerinde herhangi ciddi bir sınırlamayla karşılaşmadan da toplayabilecek olmaları nedeniyle, Amerikan davası savunucuları, İngiliz Parlamentosuyla Amerikan kolonistlerinin ilişkisini köleyle efendi ilişkisi olarak tartışma durumundaydılar.

Joseph Priestley (1993: 140) bu argümanın çizgisinin hoş bir örneğini sunar:

Q: Bu insanların şikâyet ettikleri en büyük mağduriyet nedir? A: Üyelerinin kendilerini de rahata kavuşturacak olan vergileri koymaktan çok uzak olan Büyük

Britanya Parlamentosu tarafından vergilendirilmeleridir. Eğer bu önlemler hayata geçerse, kolonilerdeki halk tarihte anlatılan her halk kadar esaret altına girecektir. İngiltere halkı bu insanları *bir kuruş* ödemeye zorlayabileceği gücün aynısını kullanarak, kendi ceplerindeki *son kuruşu* da vermeye zorlayabilir. Bu durumda bir tarafın keyfi dayatması, diğer tarafın ricası dışında bir şey olmayacaktır.

Üç Açıklama Daha

Müdahaleden çok tahakküm karşıtı özgürlük ile ilgili benim iki temel fark üzerine olan yorumum, kavramı açıklamaya hizmet etmelidir. Bununla birlikte bu kavramın tam olarak anlaşılabilmesinde önemli olan bazı noktaların altını çizmek için üç açıklama daha eklemek istiyorum.

İlk olarak tahakküm bir failin değerinin işlerine keyfi bir temelde müdahale etme kapasitesine sahip olması yoluyla oluşmasına rağmen, bazı makul empirik varsayımlar bunu, bu kapasiteye sahip olan bireyler ve gruplar tarafından paylaşılan, bu kapasitenin varlığının bir farkındalığına bağlarlar. Tahakküme uğrayıp uğramadığımız sorusu, herhangi birinin çıkarının varlığını zorunlu kılar. Eğer gerçekten böyleyseniz, sizi tahakküm edilmeyen haline getirecek olgular –örneğin göreceli kaynaklarınız hakkındaki olgular ve yasayla ya da diğer yollarla korunma dereceniz hakkındaki olgular gibi– bu kişilerin hepsi için belirgin olmak zorundadır. İnsanların tümevarımsal ve tümdengelimsel yetenekleri gibi standart varsayımlardan hareketle, tahakkümsüzlük olgusu söz konusu bireyler arasındaki ortak bir anlayış sorunu olacaktır (Lewis 1969: 56). Ve bu en önemli şeydir. Çünkü onu başarmanın standart yollarında tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün anlamı, diğerlerinin gözlerine, onlara boyun eğmeksizin ya da onlardan korkmaksızın bakabilmekle yakından bağlantılıdır. Montesquieu (1989: 157) yazılarında bu temaya vurgu yapar: “Bir yurttaşın siyasal özgürlüğü, her bir kişinin güvenliğe ve bu özgürlüğe sahip olabilmesi için hiç bir yurttaşın diğer yurttaştan korkmamasını sağlayan hükümete sahip olması düşüncesinden kaynaklanan ruh sükûnetidir.”

Yapmak istediğim ikinci açıklama da tahakküm üzerinedir. Eğer biri tahakkümsüzlük olarak özgürlükten faydalanacaksa, diğer insanların büyük olasılıkla keyfi müdahale etmeyecek olmaları yeterli değildir; diğer insanların sadece büyük olasılıkla müdahale etmeyecek olmaları değil, o insanın hayatına müdahale keyfiliği kapasitesinden de yoksun olmaları zorunludur. Sizi gerçekten seven ve çok büyük olasılıkla müdahale etmeyecek olan birinin keyfi temelli müdahalesine maruz kaldığımızı varsayalım. Eğer onların özgür irade niteliğinin olağan standartları yoluyla, müdahale etme ya da etmeme kapasitesine sahip oldukları bir durum devam ediyorsa ve bu az ya da çok keyfi temeldeyse, bir ölçüde onlar tarafından tahakküm altına alınmışsınızdır ve böylece özgürlükten uzaksınızdır. Bu kişi, size keyfi müdahale etme kapasitesine sahip olduğu ölçüde açıkça zarar göreceğinizden dolayı, bu kabul edilebilir bir şey değildir: bu müdahaleyi uygulayacak olmalarının ihtimali çok düşük olsa bile, bir fail olarak onlara böyle bir müdahale alanının açık olduğu ölçüde zarar görürsünüz. Onların keyfi müdahale kapasitelerinin anlamı, örneğin tahakkümsüzlük olarak özgürlükle uyumlu öznel zihnin durumunun gerekçelerinden yoksun oluşunuzdur; söz konusu kişiye boyun eğmek ve onların süregelen iyiliklerini beklemek için haklı nedeniniz vardır.

Üçüncü ve son nokta en önemlisidir. Bentham ve onun yandaşları tahakkümsüzlük olarak özgürlük, kölelik karşıtı olarak özgürlük kavramını reddetme noktasına geldiklerinde, düşüncelerindeki temalardan biri, bu özgürlük çeşidinin bir ölçüde oluşmayacağı ve böylece rakip görüşten farklı olarak, kendini “övgülere ya da dikkatsizce nutuklara” ödünç vereceğiydi (Paley, 1825: 359–60; Long 1977: bl. 4). John Lind (1776: 25), Richard Price’ın Amerikan kolonistlerinden köle olarak bahsetmesine karşı saldırısında eleştirisini güçlü bir şekilde ifade etti: “Şeyler daima maksimum ya da minimum olmak zorundadır; burada orta derece yoktur: bir şey beyaz değilse, siyah olmalıdır”. Ortaya koymak istediğim üçüncü nokta bu kavrayışın hatalı olduğudur. Tahakkümsüzlük olarak özgürlük ya hep ya hiç meselesi değildir.

Bu nokta kısa bir düşünmeyle açıklığa kavuşacaktır. Failler müdahale etmek için az ya da çok hazır bir kapasite sahibi olabilirler. Kapasiteleri dâhilindeki müdahale az ya da çok ciddi olabilir ve az ya da çok bedel ödemeksizin ulaşılabilir: yani, karşılık görme riski olmaksızın. Böylece etki etme durumunda bulunanların tahakkümsüzlük olarak özgürlüğü az ya da çok yoğun olabilir; failler ne kadar zayıfsa etki edebilecek olanların özgürlüğü de o kadar büyüktür.

Şunu da eklemeliyim ki yoğunluk, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün farklılaşabileceği sadece tek boyuttur. Yoğunluğun az ya da çok olması, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün de şu ya da bu kapsamda olmasını belirler; o, az ya da çok sayıda seçenek için, az ya da çok bedeli olan seçenekler için ve sezgisel olarak büyük ya da küçük önemdeki seçenekler için ulaşılabilir olabilir. Bir toplumdaki insanlar için tahakkümsüzlüğün olası en yüksek yoğunluğuna ulaşırsak bile, onların ulaşabilecekleri tahakküm içermeyen seçeneklerin aralığını genişletmek için alan kalabilir: seçim aralığını daha geniş, daha az bedelli ya da sezgisel olarak daha anlamlı kılabiliriz. Tahakkümsüzlük olarak özgürlük üzerindeki tüm tehditkâr etkileri kaldırsak bile, koşullu etkileri de kaldırmak için hâlâ olanak olabilir.

Böylece tahakkümsüzlük olarak özgürlük, yoğunluk ya da kapsam olan iki ana boyuttan herhangi birinde artırılabilir, bununla birlikte karar vermemiz gereken şey bu boyutlardan hangisinin diğerine karşı daha ağırlıklı olacağıdır (Pettit 1997: bl. 3). Aslında, benzer bir sorun müdahalesizlik olarak özgürlükte de belirir: müdahalesizlik olarak özgürlük, yoğunluk içerisinde, müdahaleyi engelleyecek kadar artar ve kapsam içerisinde, insanlara ek kaynaklar sağlamak anlamında, engellenmemiş seçenekler aralığını genişletecek kadar artar. Ancak ben bu değerlerin sadece yoğunluk boyutunda ilerlemesiyle ilgileneceğimden, burada böylesi ağırlık problemlerini göz ardı edebilirim. Bir sonraki bölümde inceleyeceğim soru, sadece yoğunluk boyutunda eşit tahakkümsüzlüğü azami kılmak için gereken şeyler üzerinedir.

Cumhuriyetçi İdealin Önemi

Paley Bağlantısı

Belki de cumhuriyetçi idealin yok oluşunda en önemli figür –hatta Constant’tan bile daha önemli– William Paley’dir. Paley belki de, zamanında gerçekleşmekte olan değişimleri açıkça fark eden –dahası bunu tartışan– tek yazar olmuştur. Bu değişim tahakkümsüzlük olarak kabul gören özgürlük kavramından, keyfi bir temelde

müdahaleye karşı güvenlik olarak özgürlük kavramından, müdahalesizlik olarak özgürlük yönüdedir. Paley 1785'te ilk baskısı yapılan ve 19. yüzyıl boyunca sürekli yeniden basılan *Ahlak ve Siyaset Felsefesinin Temel Prensipleri*'nde (*The Principles of Moral and Political Philosophy*) takdire değer bir açıklıkla görüşlerini ortaya koyar (Paley 1825).

Paley bu çalışmada, alışlagelen sivil özgürlük kavramının, yani “hem pek çok saygın yazar örneğinde hem de ortak söylemdeki kullanımı”ndakiyle (357) uyumlu kavramın, tahakkümsüzlük olarak özgürlük kavrayışı olduğunu kabul eder. “Bu fikir, özgürlüğün yalnızca gereksiz ve zararlı yasaların ve tahakküm eylemlerinin kısıtlamalarından koruyan fiili muafiyetin yanında, bunların bundan böyle dayatılması ya da uygulanması *tehlikesinden* de uzak olma anlamı vererek, özgürlüğe güvenliğin içinde yer vermiştir” (357; vurgu özgün metinden). Ancak Paley, özgürlüğün bu kabul edilen kavrayışına karşı çıkar ve olağandışı bir temelde müdahalesizlik olarak özgürlüğün Benthamcı bir versiyonunu onaylar. Paley, her ne kadar iyi kurulmuş olsa da, söz konusu idealin devletten aşırı talepkâr olduğunu ileri sürer: “bunu, gerçek hayatta erişilemeyen sivil özgürlüğün zorunlu koşulu haline getirerek, hiçbir zaman memnun edilemeyen beklentileri ateşleyen ve ne kadar akıllı ya da iyi olursa olsun hiçbir hükümetin ortadan kaldıramayacağı şikâyetlerle halkın huzurunu bozan bu özgürlük tanımları reddedilmelidir” (Paley, 1825: 359).

Paley tahakkümsüzlük olarak özgürlüğü, özgürlüğün kabul edilen ideali olarak düşünürken aynı zamanda nasıl devlete aşırı yük getirdiğini düşünebilmişti? 18. yüzyılın sonlarındaki pek çok ilerici düşünür için olduğu gibi, Paley için de benim önsezim, artık siyasal yurttaşlığın ve düşüncenin, geleneksel cumhuriyetçilerin sınırladığı gibi, mülk sahibi erkeklerle sınırlandırılmasının imkânsız olduğudur: kadınlar ve hizmetçiler artık sistematik ve düzenli olarak gözden uzak tutulamazlar. John Stuart Mill tarafından Bentham'a atfedilen bir sloganla, “Herkes bir sayılır, kimse birden fazla değildir” (1969: 257). Böylece geleneksel cumhuriyetçiler devlet işleriyle ilgili olan herkesin –her mülk sahibi erkek– bir başkasının tahakkümüne boyun eğmeme anlamında özgür olma istekliliklerini düşünülebilirlerken, Paley gibi egaliteryanlar tamamen devrimci bir öğretiyi benimser görünmeksizin bunu söyleyemezler: kadın ve erkek, köle ve efendi arasındaki ilişkilerin dönüşmesini gerektiren bir öğreti. Onların yanıtları özgürlük idealini zayıflatmaktı –özgürlüğü tahakkümsüzlükten müdahalesizliğe doğru düşürmekti–, aynı zamanda siyasete katılanların artırılması gerektiğini ileri sürdüler. Bir elleriyle verdiklerini, öbür elleriyle almışlardı.

Özgürlüğün cumhuriyetçi kavrayışı modern devlet için niçin siyasal açıdan önemlidir? Çünkü genellikle yurttaşlarla ilişkisinde, bir cumhuriyet –bir monarşi biçimi altına gizlenen bir cumhuriyet olsa bile– geleneksel elitler için yapması beklenen hizmetleri yapan devleti akla getirecektir. Aslında Paley, Bentham ya da Constant gibiler için efendiler kadar köleleri, erkekler kadar kadınları özgürleştiren bir devleti akıllarında canlandırmak imkânsız olabilirdi. Ancak bu açıkça ulaşılmamış olsa bile, artık olursuz bir ideal de değildir. Devletin yaptıklarını aklımızda canlandırabilmemizin sınırları ve devletin bunları yapmasına izin veren sivil toplumu hayal edebilmemizin sınırları, son birkaç yüzyılda büyük ölçüde değişmiştir. Devletin kapsayıcı hale gelmeye başlaması, eş zamanlı olarak onun az ya da çok minimalist hale gelmesine olanak sağlarken, cumhuriyetçilik yeraltına çekildi (5). Kapsayıcı bir cumhuriyetin

–tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün genel ilerlemesine adanmış bir cumhuriyet–yöneleceği yönü düşünmemize olanak veren bu öğretinin şöhretini yenilemenin tam da zamanıdır.

Eşitlik ve topluluk kavramlarımız, modern devlet için öngördüğümüz siyasal bağlılık, anayasal ve demokratik değerler ile kurumları algılama biçimimiz, düzenleme ve kontrol konularını ele alma yaklaşımımız ve devletin sivil toplumla nasıl bir ilişkisi olması gerektiğine ilişkin izlenimler üzerinde cumhuriyetçi idealin etkisini inceleyerek, cumhuriyetçi bakış açısının önemini başka bir yerde göstermeye çalıştım (Pettit, 1997). Cumhuriyetçi bakış açısının düşünmemizi ne şekilde etkileyebileceğini göstermek amacıyla, burada yeniden dağıtım konuları için bu bakış açısının önemine odaklanacağım. Bu tema konuyla özellikle ilgilidir, çünkü çağdaş siyaset tartışmalarının merkezindedir ve aynı zamanda Paley ve onun gibilerin cumhuriyetçi ideale olan düşmanca tepkileriyle de ilişkilendirir.

Müdahalesizlik Olarak Özgürlük ve Yeniden Dağıtım

Müdahalesizlik olarak özgürlüğün azami eşit dağıtımı, diğer boyutlardaki eşitsizliklerle ne kadar tutarlıdır? Müdahalesizlik olarak özgürlük, örneğin, yiyecek ve barınma, ulaşım ve doğru haber alma yolları gibi temel ihtiyaçların; tıbbi bakım, yasal danışmanlık ve kaza sigortası gibi temel hizmetlerin; terbiye ve eğitim ile ilgili çeşitli insan kaynaklarının; diğerlerine güvenin varlığını içeren çeşitli sosyal kaynakların; resmi ve yetkili danışman gibi siyasal kaynakların ve üretim için gereken maddi kaynakların farklı düzeylerde tedarik edilmesiyle ne kadar tutarlıdır? Bu meselelerdeki eşitsizlikleri düzeltmeyi ya da en azından etkilerini hafifletmeyi zorla hafifletmeyi talep etmek ne kadar olanaklıdır?: özellikle de devlet inisiyatifi altında bunları zorla düzeltmeyi ya da etkilerini zorla hafifletmeyi talep etmek ne kadar olanaklıdır? Benim kısaca yeniden dağıtım olarak tanımladığım şeyi talep etmek ne kadar olanaklıdır?

Bu sorun üzerine genel görüş, müdahalesizlik olarak özgürlüğün azami eşit dağıtımı, yeniden dağıtım noktasında beklentileri karşılayamaz: pek çok anlayışa göre, dağıtımcı adalete ulaşmak konusunda yetersiz kalır (Rawls, 1971). Bence bu görüş isabetlidir ve bu açıdan ben, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün kesinlikle karşıt bir ideal sunduğunu tartışmayı umuyorum: böylesi bir özgürlüğün azami eşit dağılımı, yeniden dağıtıma daha fazla bağlılık gerektirir.

Ne var ki, bu argümana gelmeden önce, müdahalesizlik olarak özgürlük ile dağıtımcı adalet arasındaki bağlantının neden bu denli gevşek olduğunu anlamak yararlı olacaktır. Herhangi bir yeniden dağıtım konusu düşünüldüğünde, müdahalesizlik olarak özgürlük açısından iki soru belirir. İlki, yeniden dağıtımın devlet tarafından insanların yaşamlarına ne kadar müdahale gerektireceğidir? Ve ikincisi yeniden dağıtımın diğer faillerin müdahale olasılığını ne kadar azaltacağıdır?

İlk sorunun yanıtı yeniden dağıtımın daima bir dereceye kadar devletin müdahalesini gerektirdiğidir. Çünkü yeniden dağıtımın en temel biçimi bile diğerlerine verilecek vergileri kapsar ve bu kendi içinde müdahale oluşturur; bu, vergilendirilenleri paralarını nasıl kullanacakları konusunda bir seçenekten mahrum bırakır. Verginin yanı sıra, yeniden dağıtımın pek çok biçimi işleyişi izlemek için müfettiş ve diğer memurları

da gerektirir. Böylece yeniden dağıtımın ölçüsü, insanların yaşamlarındaki yeni müdahale olasılıklarının yaratılmasını kapsar.

Müdahalesizlik olarak özgürlük perspektifinden, ilk sorunun yanıtı, kanıt sunma sorumluluğunun daima yeniden dağıtıma danışmanlık edenlerde olduğu anlamına gelir. O halde herhangi bir alanda yeniden dağıtımın desteklenip desteklenmeyeceği, yeniden dağıtımın bir toplumda müdahaleyi azaltacağı sınırın, kendi içinde müdahaleye başlayacağı sınırdan daha büyük olmasının ikinci sorunun yanıtında açıkça ortaya konulup konulmamasına bağlıdır. Hedefin belirsiz yapısını hesaba katmasak bile, argümanın yeniden dağıtıma tam olarak elverişli olmasını garantiye almak için hedeflenen iyileşmenin sınırının yeterince geniş alınması gerekecektir.

Ne var ki, ikinci soruya istenen yanıtı savunmak için temeller bulmak kolay değildir. Muhalifler için, görece avantajlıları tamamen kötü niyetli olarak düşünmedikçe, onların genellikle dezavantajlılara zarar verme eğiliminde olmadıklarını ve genellikle yeniden dağıtımcı bir devlet tarafından avantajlarının azaltılmasının yersiz olduğunu ummamız gerektiğini tartışmak her zaman olanaklıdır. Belki işverenler, altında çalışanlarına çeşitli biçimlerde müdahale etme durumundadırlar. Ancak onların niçin iyi ve verimli ilişkiler için çabalamalarından çok müdahale etmelerini bekliyoruz? Belki daha fazla güç ve kültürel altyapı verilmiş olan kocalar, karılarını suiistimal edebilirler. Ancak niçin şefkat ve bağlılıklarını dürüstçe sürdürmeleri yerine onlardan böyle suiistimal eylemi bekliyoruz? Belki de sağlık hizmetleri ve hukuksal hizmetlerden yoksun olanlar ahlaksızlığa yöneliyor. Ancak niçin doktorlar ve avukatlardan gerekli olan ücretsiz hizmetleri sağlamada gönülsüz olmalarını bekleyelim, özellikle de böyle hizmetleri sağlamayla iyi üne sahip olabileceklerken?

Bu retorik soruların yönlendirmeleriyle, görece avantajlı durumda olanları potansiyel suçlular olarak görmenin ve onları şeytanileştirmenin bir hata olduğuna inanmak istiyorum (Pettit, 1995). Ancak şu an beni ilgilendiren, bu soruları yöneltmenin uygunluğu değil, bu soruların bir müdahalesizlik olarak özgürlük idealinin desteklenmesinin bağlamına olan etkisidir. Bu etki, ideali sosyal performansın tek uygun ölçütü olarak görenleri, yeniden dağıtım açısından fazla talepte bulunmamaya yönlendirir: sezgisel biçimde dağıtımcı adalet olarak tanımladığımız şey açısından fazla talepte bulunmamaya. Müdahalesizlik olarak özgürlüğün maksimum seviyede eşit dağıtıldığı rejimin, büyük adaletsizliklere de yol açan bir rejim olduğuna inanmak da oldukça olasıdır.

Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlük ve Yeniden Dağıtım

Özgürlüğün cumhuriyetçi idealinin yeniden dağıtımla bağlantısının müdahalesizlik olarak özgürlüğünkenden farklı olduğunu fark ettiğimizde, bu özgürlük idealinin anlamını da fark etmeye başlayabiliriz. Olası olan azami seviyede müdahalesizlik olarak özgürlüğü eşitleme projesinin yeniden dağıtıma iki biçimde düşman olduğunu gördük. İlk olarak yeniden dağıtıma karşı bir varsayımı ortaya koyar; yeniden dağıtımı savunmak isteyen herhangi birine yük getirir. Ve ikinci olarak, yeniden dağıtımın herhangi bir savunusunun, ona karşı koymayı kolaylaştırmak zorunda olduğu için, olası olmasını da garantiler. Mümkün olan en yüksek düzeyde tahakkümsüzlük olarak özgürlüğü azami hale getirme idealinin, her iki açıdan da

müdahalesizlik olarak özgürlüğün ortak idealinden farklı olduğunu tartışmayı umuyorum.

Müdahalesizlik olarak özgürlük yeniden dağıtımına karşı bir varsayım ortaya koyar, çünkü yeniden dağıtım kendi içinde müdahale belasının bir türüdür. Ancak tahakkümsüzlük olarak özgürlükle buna denk hiçbir argümana ulaşamaz. Çünkü benimsenen yeniden dağıtım ölçüler, hukukun üstünlüğü çerçevesinde sürdürülebilir ve böyle sürdürülüyorsa, ancak o zaman kendi içinde bir tahakküm biçimi ortaya koymazlar. Dağıtımçı adalet tartışmalarında düşünülen yeniden dağıtım ölçütlerinin pek çoğunun hukukun üstünlüğü çerçevesinde sürdürülebileceğini varsayıyorum. O halde, tahakkümsüzlük olarak özgürlük, müdahalesizlik olarak özgürlükle ilgili olan yeniden dağıtım biçimine karşı herhangi bir varsayım ortaya koymaz. Eğer yeniden dağıtım ölçüleri tahakkümsüzlüğün ilerlemesinde kullanılırsa, bu ölçülerle hedeflenen iyi, üretim sürecindeki en iyi olanı tahrip etmesine karşı dengelenmek zorunda değildir; üretim sürecinin kendisinin tahakkümün bir biçimini temsil etmesi gerekmez.

Süreç elbette tamamen masum değildir. Daha önce söylediğimiz gibi, herhangi bir hukuk kuralı ve tabi ki herhangi bir yeniden dağıtım kuralı, belli seçenekleri ortadan kaldıracaktır ya da bunların sürdürülmesinin bedellerini yükseltecektir. Ancak seçimi bu şekilde sınırlandırmak, insanların tahakkümsüzlük olarak özgürlüğünü bu şekilde koşullandırmak, kendi paylarına böyle bir özgürlüğü tehdit etmek için yeterli değildir. Eğer tahakkümsüzlük olarak özgürlük fakir, hasta ya da ihtiyaç sahiplerinin özgürlüklerinin tehdit edilme oranının azaltılmasında başarılı olursa, o zaman insanların özgürlüklerini koşullayan bu bedel genellikle ödenmeye değer bir bedeldir.

Burada bu konu üzerine düşünmenin bir başka yolu daha vardır. Adil bir hukuk kuralı çerçevesinde yeniden dağıtım, cumhuriyetçiliğin ana kitabında, yoksulluk, sakatlık, hastalık ya da benzeri etkenler tarafından etkilenen koşullanmayla eş düzeyde, özgürlüğü koşullamanın bir biçimi sayılır. Yeniden dağıtım, özgürlük üzerinde koşullayıcı etki olarak hizmet eden etkenlerin etkinliğini içerir: kendi içinde kimseye tahakküm uygulamaksızın, herhangi birinin tahakkümsüzlük olarak özgürlüğünü tehdit etmeksizin. Eğer özgürlükle ilgili etkenlerin bu yer değişikliği toplumda eşit özgürlüğün derecesi kendi kendine arttırabilirse, bununla ilgili bir soru ya belirir ya da belirmez. Ona karşı bir varsayımın olması için hiçbir neden yoktur.

Hemen vurgulayayım, bu argüman yeniden dağıtım etkisinin hukukun üstünlüğü çerçevesinde ulaşıldığı varsayımıyla geliştirilir. Bu varsayım devlet tarafından sadece belli bir noktaya kadar ve sadece belli bir biçimde yapılan yeniden dağıtım aracılığıyla kabul edilebilirliğini korur. İzin verilen yeniden dağıtımın, bir devletin tek tek failleri tarafından serbest takdirlerinin kullanımlarını içerdiğini varsayalım; bu takdir örneğin bazılarından fayda alma ya da diğerlerine fayda verme biçimlerinde ortaya çıkabilir. Ya da şunu varsayalım, yeniden dağıtım öylesine geniş ve sık düzenlemelere bağlıdır ki, halk devletle ilişkisinde nerede konumlandığını hemen hemen hiç bilemez. Bu türden varsayımlar doğrultusunda, yeniden dağıtım beklentisi cumhuriyetçi bakış açısından çok itici görünür.

Cumhuriyetçi düşünce geleneği, devlet otoritelerinin göreceli olarak keyfi bir güce dönüşebilecekleri ya da keyfi güçleri destekleyebileceği korkusuyla, devleti daima sıkı bir inceleme altına almıştır. Tahakkümsüzlük olarak özgürlük idealinin, yeniden dağıtım düşman olmadığını, özellikle de müdahalesizlik olarak özgürlük tarzında

düşman olmadığını ileri sürmem, geleneği reddettiğim anlamına gelmez. Eğer tahakkümsüzlük olarak özgürlüğe değer veriyorsak, devlet gücünün belirli biçimlerine izin vermeme konusunda tetikte olmamız; bunun tüm anayasal ve anayasal olmayan kısıtlama biçimlerinin konusu olduğunu gözden kaçırmamaya dikkat etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Benim bakış açım sadece bir devletin yeterince sınırlanabilmesi sağlanırsa –ve bu önemli bir koşul olabilir–, karşıt güçlerin ilerlemesi için yeniden dağıtım araçlarını kullanmasına izin vermenin, itirazı kendiliğinden gerektiren bir yanı yoktur (6).

Müdahalesizliği eşitlemenin yeniden dağıtımcı anlamı hakkında dikkat ettiğimiz ikinci nokta, herhangi bir yeniden dağıtım ölçüsünün, insanların müdahalesizlik olarak özgürlüğünü çoğaltıp çoğaltmadığının kaçınılmaz olarak olası bir sorun kaldığıdır. Belki çalışanlarına bir biçimde müdahale etmemelerini sağlamak için patronlara müdahale edebiliriz. Belki eşlerine bir biçimde müdahale etmemelerini sağlamak için kocalara müdahale edebiliriz. Ancak müdahale uygulamayı düşünmeden önce, bazı güvenilir aritmetik sonuçların ortaya çıkabileceği konusunda kendimizi ikna etmeliyiz. Kendimizi işverenler ya da kocalar tarafından uygulanan müdahalede oldukça geniş bir azalmanın oldukça yüksek bir olasılığı olduğu konusunda ikna etmeliyiz. Bu düşünce, müdahalesizlik olarak özgürlük idealinin aksi takdirde büyük olasılıkla destekleyeceği herhangi bir yeniden dağıtım projesini durdurabilir.

Bununla birlikte yeniden dağıtıma karşı olan varsayım sorunu gibi, güç karşıtı özgürlük ideali, tahakkümsüzlük olarak özgürlük, burada biraz daha farklı bir etkiye sahiptir. Varsayalım bir işveren bir işçinin işlerinde bir ölçüde keyfi müdahale kapasitesine sahiptir. İş olanakları o denli kısıtlı ve işsizlik o denli korkutucu ki, işveren görece bir kolaylıkla daha önceden belirlenmiş çalışma koşullarını değiştirebilir, işçiler için yaşamı zorlaştırabilir ya da hatta işçilerin işlerine yasal olmayan bazı müdahalelerde bulunabilir. Ve şimdi de işsizlik sigortalarının başladığı, sağlık ve güvenlik düzenlemelerinin yapıldığı ya da iş problemlerinin çözülmesi amacıyla arabuluculuk düzenlemesinin olduğu, işçilerin payını arttıracak bir sistem ortaya koymayı tasarladığımızı varsayalım. Böyle bir yeniden dağıtım rejiminin yararlarından emin olabilmemizden önce bir dizi olasılık hesabı yapmamız gerekir mi?

Adil bir yasal yönetimle tutarlı ve kendiliğinden bağımsız bir tahakküm kaynağı ortaya koymayan bir rejim varsayılırsa –tahakkümcü yan etkileri olmayan bir rejim olması koşuluyla–, böyle bir hesaba gerek olmadığı da açık olacaktır. Makul işsizlik sigortalarının varoluşu bile, işçilerin yaşamlarındaki dokunulmazlıkla, bir işçinin, işverenin keyfi müdahalesini hoşgörme isteğini ve benzer bir sebeple müdahale etmek isteyen işverenin kapasitesini azaltacaktır. Bağlantıyı sorunsallaştıran hiçbir belirsizlik yoktur. Ya da en azından müdahalesizlik olarak özgürlükle olan bağlantısını sorunsal hale getiren hiçbir belirsizlik yoktur.

Benzer noktalar durumların pek çoğunda görülür. İnsanların yoksul, cahil, bilgisiz olmaları, hukuki danışmanlığa ulaşamamaları, hastalıklara karşı sigortalanamamaları ya da serbest dolaşım kapasitelerinin olmaması –bu sayılan alanlarda en temel imkânlardan yoksun oldukları gerçeği– bu insanları belli bir manipülasyon ve istismarın konusu haline getirir (Sen 1985). Dahası, diğer her şeyin eşit olduğunu düşünürsek, kendi paylarına düşen herhangi bir iyileşme, başkalarının keyfi olarak onların yaşamlarına müdahale etme kapasitelerini az ya da çok azaltarak

sınırlayacaktır. Ve bu da şu anlama gelir ki, diğer şeylerin eşit olması halinde – tahakkümcü yan etkilerin yokluğunda–, böylesi herhangi bir iyileşme tahakkümsüzlük olarak özgürlüklerini mutlak surette arttıracaktır.

Tahakkümsüzlük olarak özgürlük ve müdahalesizlik olarak özgürlük idealleri arasındaki bu ikinci nokta açısından en önemli fark, ilk idealin sadece edimsel müdahale ile tehlikeye düşeceği, ikincisinin müdahale kapasitesi, özellikle de keyfi müdahale kapasitesi nedeniyle tehlikeye düşeceği gerçeğinden ileri gelir. Söz konusu ölçünün daha avantajlılar tarafından uygulanan müdahalenin seviyesini azaltıp azaltmayacağı kesin değilken, bu ölçünün onların müdahale kapasitesini azaltacağı kesindir.

Önceki örneğimizdeki işverenin tamamen iyi niyetli olduğunu, ya da gerçekten hoş ve verimli bir işyeri vaat ettiğini varsayalım ve bu durumda işverenin işçilerin işlerine müdahale etme olasılığı zayıftır. Çalışanlara sağlanan faydaların, sağlık ve güvenlik düzenlemelerinin ya da araboluculuk prosedürlerinin başlatılması, böyle bir senaryoda, müdahale olasılığını önemli ölçüde azaltmayacaktır, böyle bir olasılık hâlihazırda göz ardı edilebilir. Ancak yine de, böyle bir tasarımın başlatılması, işverenlerin keyfi müdahale kapasitesini kesin olarak azaltacaktır. Çünkü işverenin müdahale edip etmemesi artık onların lütfkârlığına bağlı olmayacaktır; bu daha çok işverenin iradesinin dışındaki etkenler tarafından belirlenmiş olacaktır.

Bazıları, hiçbir gerçek müdahalenin olmayacağı kesin olduğu zaman, bir işverenin işçilerine müdahale kapasitesini, özellikle de işin bedelini ödendiğinde, neden azaltmak isteyebileceğimizin hiçbir gerekçesi olmadığından bu noktaya karşı çıkacaklardır. Ancak bu, konuyu tahakkümsüz özgürlük idealinin neleri gerektirdiği meselesinden –ve özellikle diğer şeyler eşit olduğunda, işverenin sınırlandırılmasının gerekli olduğu gözleminde– alıp, onun çekici bir ideal olup olmadığı meselesine kaydıracaktır. Benim buradaki amacım tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün çekici bir ideal olup olmadığını tartışmak değil, sadece yeniden dağıtım gerektiren bir ideal olduğunu ortaya koymaktır (bu konuda bkz. Pettit, 1997).

Kaynakların büyük ölçüde yeniden dağıtım talep edilmeksizin, az ya da çok eşit paylaşımın sınırlanmasıyla, müdahalesizlik olarak özgürlüğün en üst düzeye çıkartılabileceğini daha önce görmüştük. Şimdi burada gördüğümüz şey, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün, başka birçok açıdan olduğu gibi, bu açıdan da oldukça farklı olduğudur. Cumhuriyetçi ideal, salt kendi içerisinde, birçoğumuzun mantıklı gerekçelerle modern devleti gerektirdiğini düşündüğümüz yeniden dağıtım ölçülerini oluşturabilme kapasitesine sahip olabilir. Cumhuriyetçi ideal, bir özgürlük ideali olarak kalırken, aramızdaki liberter karşıtlarının dayatmacı buldukları daha talepkâr amaçlara uygun bir ifade verebilir.

Notlar:

Materyallerin tartışılmasında yardımcıları için Geoffrey Brennan ve Micheal Smith'e çok müteşekkirim. Bu makale New Orleans'ta Murphy Siyasal Ekonomi Enstitüsü, Tulane Üniversitesi ve Uluslararası İktisat ve Felsefe Derneği tarafından düzenlenen bir toplantıda sunulduğunda, gelen yorumlardan büyük destek aldım.

1. Örneğin, Michelman 1989, Elkin 1987, Pagden 1987, Taylor 1989, Oldfield 1990, Fontana 1994, Hutton 1995, Blom 1995, Spitz 1995, Viroli 1995.

2. Aslında etkilenen bireylerin çıkar ya da değer yargılarına karşı çıkararak, gerçek anlamda keyfi olmaksızın, müdahale eyleminin burada kastedilen usule ait anlamda keyfi olabileceğine –keyfi temelde oluşabilirliğine– dikkat ediniz. Bu kullanımıyla bir eylem, ortaya çıkarttığı belirli sonuçlar sebebiyle değil de, kendileriyle gerçekleştiği kontroller (özellikle de kontrol eksikliği) sebebiyle keyfidir. Burada takip ettiğim kullanım şekli, keyfi bir müdahale gücü ya da müdahalenin keyfi gücünden konuşmada, benim burada yaptığım gibi bir çift anlamlılık olmadığı anlamına gelir. Burada, her bir durumda söz konusu olan şey, keyfi, kontrolsüz bir temeldeki müdahale gücüdür.

3. Bu idealin önde gelenleri müdahalesizlik olarak özgürlüğü biçimsel bir özgürlük olarak bırakmayıp, bu özgürlüğü etkinleştirmekten söz ettiklerinde, zannediyorum ki, onların aklında olan şey, tahakkümsüzlük olarak özgürlük hareketinin koşullarını oluşturan engelleri azaltmak ya da ortadan kaldırmaktır; yani insanların ulaşabilecekleri seçim aralığını genişletmektir. bkz. Van Parijs, 1995.

4. Meşru müdahalenin en aşırı durumu, bir suçtan ceza almaktır. Böylesi bir ceza insanların tahakkümsüzlük olarak özgürlüğünü her zaman için şart koşacaktır; tahakküm edilmemiş seçme kapasitesini ortadan kaldırır (ölüm cezası); böylesi bir seçimin uygulanabildiği seçim aralığını sınırlar (cezaevi) ya da tahakküm edilmemiş seçimlerin bedelini arttırır (cezalar). Ancak (bu durumun), bir başkasının keyfi iradesine maruz kalarak, bağımsızlığına gölge düşürdükten sonra kişinin cezalandırılmasıyla sonuçlandırılmasına gerek yoktur. Bu ifadede yasal cezanın daha hoşgörülebilir görülmesini sağlamayı amaçlamayıp, sadece tahakkümsüzlük olarak özgürlük kavramının doğal sonucunu ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

5. Liberalizm özgürlüğü temel ideal olarak almış olan ve de özgürlüğü müdahalesizlik olarak yorumlayan hareket olarak tanımlanabilir. Bu durumda ikincil bir ideali kabul etmekten –tıpkı Rawls tarafından ileri sürülen adaletin ikinci prensibi gibi– ya da özgürlüğü daha da etkin hale getirmek için ısrar etmekten başka liberalizm, minimal bir devleti destekleme eğilimi gösterecektir. Sol eğilimli liberaller doğaldır ki, genelde Rawls ve Van Parijs tarafından temsil edilen yolları takip etmek isteyeceklerdir. Daha fazla bilgi için bkz. Pettit (1997, Giriş).

6. Liberterler sık sık büyük devlet düzenine karşı olduklarını söylerler. Cumhuriyetçiler de farklı bir anlamda bu büyük devlet idealine karşıdır. Onların karşı çıkışları temelde devletin yeniden dağıtımçı hak ve sorumluluklarına değil, daha çok bu yeniden dağıtımçı hedeflerin yürütülmesindeki keyfi hareket etme gücüne, bu icraat her zaman hukukun üstünlüğüne göre yürütülmelidir.

Kaynakça

AYRES, Ian ve BRAITHWAITE, John (1992) *Responsive Regulation*, New York: Oxford University Press.

BENTHAM, Jeremy (1843) “Anarchical Fallacies”, *The Works of Jeremy Bentham* içinde, der. J. Bowring, vol. 2, Edinburgh.

BERLIN, Isaiah (1958) *Four Essays on Liberty*, Oxford: Oxford University Press.

BLACKSTONE, William (1978) (1983) *Commentaries on the Laws of England*, 9. bsm, New York: Garland (facsimile).

BLOM, Hans W. (1995) *Causality and Morality in Politics: The Rise of Naturalism in Dutch Seventeenth-Century Political Thought*, The Hague: CIP-Gegevens Koninklijke Bibliotheek.

BRAITHWAITE, John ve PETTIT, Philip (1990) *Not Just Desert: A Republican Theory of Criminal Justice*, Oxford: Oxford University Press.

CONSTANT, Benjamin (1988) *Constant: Political Writings*, der. B. Fontana, Cambridge: Cambridge University Press.

DWORKIN, Ronald (1978) *Taking Rights Seriously*, London: Duckworth.

ELKIN, Stephen L. (1978) *City and Regime in the American Republic*, Chicago: Chicago University Press.

FONTANA, Biancamaria, der. (1994) *The Invention of the Modern Republic*, Cambridge: Cambridge University Press.

HARRINGTON, James (1992) *The Commonwealth of Oceana, and A System of Politics*, der. J.G.A. Pocock, Cambridge: Cambridge University Press.

HOBBS, Thomas (1968) *Leviathan*, der. C. B. MacPherson. Harmondsworth, Mddx: Penguin.

HUTTON, Will (1995) *The State We're In*, London: Cape 1995.

LEWIS, David (1969) *Convention*, Cambridge, Mass: Harvard University Press.

LIND, John (1776) *Three Letters to Dr. Price*, London: T. Payne.

LOCKE, John (1965) *Two Treatises of Government*, der. Peter Laslett, New York: Mentor.

LONG, Douglas C. (1977) *Bentham on Liberty*, Toronto: University of Toronto Press.

MADISON, James; Hamilton, Alexander ve Jay, John (1987) *The Federalist Papers*, der. Isaac Kramnik, Harmondsworth, Mddx: Penguin.

MICHELMAN, Frank (1986) "The Supreme Court 1985 Term", *Harvard Law Review* 100.

MILL, John Stuart (1969) *Essays on Ethics, Religion and Society (Collected Works, vol. 10)*, London: Routledge.

MILLER, David (1990) *Market, State and Community*, Oxford: Oxford University Press.

MONTESQUIEU, Charles de Secondat (1989) *The Spirit of the Laws*, çev. ve der. A. M. Cohler, B.C. Miller ve H.S. Stone, Cambridge: Cambridge University Press.

OLDFIELD, Adrian (1990) *Citizenship and Community: Civic Republicanism and the Modern World*, London: Routledge.

PAGDEN, Anthony (der.) (1987) *The Languages of Political Theory in Early Modern Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.

PAINE, Tom (1989) *Political Writings*, der. Bruce Kuklick, Cambridge: Cambridge University Press.

PALEY, William (1825) *The Principles of Moral and Political Philosophy (Collected Works, vol. 4)*, London: C. ve J. Rivington.

PATTERSON, Orlando (1991) *Freedom in the Making of Western Culture*, New York: Basic Books.

PETTIT, Philip (1995) "Institutional Design and Rational Choice", der. R.E. Goodin, *The Theory of Institutional Design* içinde Cambridge: Cambridge University Press.

PETTIT, Philip (1996) "Freedom as Antipower", *Ethics*, 106.

PETTIT, Philip (1997) *Republicanism: A Theory of Freedom and Government*, Oxford: Oxford University Press.

POCOCK, J.G.A. (1975) *The Machiavellian Moment: Florentine Political Theory and the Atlantic Republican Tradition*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

PRICE, Richard (1991) *Political Writings*, der. D.O. Thomas, Cambridge: Cambridge University Press.

PRIESTLEY, Joseph (1993) *Political Writings*, der. P.N. Miller, Cambridge: Cambridge University Press.

RAHE, Paul Anthony (1992) *Republics, Ancient and Modern: Classical Republicanism and the American Revolution*, Chicago: University of Chicago Press.

RAWLS, John (1971) *A Theory of Justice*, Oxford: Oxford University Press.

ROBBINS, Caroline (1959) *The Eighteenth Century Commonwealthman*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

SEN, Amartya (1985) *Commodities and Capabilities*, Amsterdam: North-Holland.

SKINNER, Quentin (1978) *The Foundations of Modern Political Thought*, 2 vols. Cambridge: Cambridge University Press.

SKINNER, Quentin (1983) "Machiavelli and the Maintenance of Liberty", *Politics*, 18.

SKINNER, Quentin (1984) "The Idea of Negative Liberty", der. R. Rorty, J.B. Schneewind ve Q. Skinner, *Philosophy in History* içinde, Cambridge: Cambridge University Press.

SPITZ, Jen-Fabien (1995) *La Liberte Politique*. Paris: Presses Universitaires de France.

SUNSTEIN, Cass R. (1990) *After the Rights Revolution: Reconceiving the Regulatory State*, Cambridge, Mass: Harvard University Press.

SUNSTEIN, Cass R. (1993a) *The Partial Constitution*, Cambridge, Mass: Harvard University Press.

SUNSTEIN, Cass R. (1993b) *Democracy and the Problem of Free Speech*, New York: Free Press.

SYDNEY, Algernon (1990) *Discourses Concerning Government*, der. T.G. West. Indianapolis: Liberty Classics.

SYDNEY, Algernon (1996) *Court Maxims*, der. H.W. Bloom, E.H. Muller ve Ronald Janse, Cambridge: Cambridge University Press.

TAYLOR, Charles (1989) "Cross-Purposes: The Liberal-Communitarian Debate", der. N.L. Rosenblum, *Liberalism and the Moral Life* içinde, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

TRENCHARD, John ve GORDON, Thomas (1971) *Cato's Letters*, 6. bsm (1755), New York: Da Capo.

VAN PARIJS, Philippe (1995) *Real Freedom for All* Oxford: Oxford University Press.

VIROLI, Maurizio (1995) *For Love of Country* Oxford: Oxford University Press.